

Nr 18.

Ankom till Riksdagens kansli den 15 mars 1910 kl. 3 e. m.

*Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4
angående herr Christiernsons motion om skrifvelse till
Kungl. Maj:t i och för ändrade bestämmelser rörande
tillhandahållandet af lik för den anatomiska undervis-
ningen.*

I en inom Andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion (nr 188) har herr Christiernson hemställt, »att Riksdagen måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter slutförd utredning låta utarbета nya, med tidens kraf och rådande uppfattning mera harmonierande bestämmelser rörande tillgången till lik för den anatomiska undervisningen i Stockholm, Uppsala och Lund, samt för Riksdagen framlägga de förslag till bestämmelser, hvartill denna Riksdagens hemställen gifver anledning.»

Till stöd för denna hemställan anför motionären följande:

»Det ämne jag i denna min motion drager under Riksdagens pröfning är af synnerligen ömtålig beskaffenhet, och kommer förmodligen min framställning att från den medicinska vetenskapens utöfvares sida betecknas som ett utslag af oförståelse för denna vetenskaps behof af »dissektions-subjekter». Mot en dylik vantolkning af mina uppsåt vill jag dock redan på förhand opponera mig. Just hänsynen till läkareutbildningen och värnaden för vetenskapen ha kommit mig att i det längsta tveka angående det nyttiga i en hänvändelse till Riksdagen i denna fråga, men de stora, påtagliga missförhållanden, som vidlåda nu gällande, högst olikartade bestämmelser rörande tillgången till lik för den anatomiska under-

Motionen.

visningen i Stockholm, Uppsala och Lund, ha dock betvingat min tveksamhet. En snar ändring i dessa missförhållanden är i hög grad behöflig.

Den äldsta bestämmelsen i vårt land angående öfverlämnande af lik till anatomiska studier är af den 27 april 1682, då »bardberare Embetet» i Stockholm erhöll rätt »att bruka dhen rundelen som står öfwer Söderport såsom ett beqvemligt rum och stelle till Anatomiaë huus och när något subjectum till Anatomiaë exercitium wid een eller annan Missgerningsmans aflifvande förekommer skall Öfver-Ståthållaren låta sådant dhem affölia, hwarom och ordres heriempte afgår.»

Ytterligare bestämmelser angående liks öfverlämnande till den anatomiska undervisningen utfärdades åren 1747, 1756, 1777 och 1791, hvarigenom anatomisalarna i Stockholm, Uppsala och Lund fingo sig tillerkända liken efter vissa närmare angifna döda personer. Sedermera hafva visserligen åtskilliga kungliga bref utfärdats härom, men dessa kunna egentligen icke betraktas som annat än kompletteringar till de på sjuttonhundratalet utgifna förordningarna, hvilka sålunda ännu i dag äro gällande. Det är ju gifvet, att dessa bestämmelser måste vara föräldrade.

Enligt gällande bestämmelser har anatomisalen vid Karolinska institutet i Stockholm rätt till följande lik från Stockholm: 1) afrättade individer; 2) å Stockholms stads arbetsinrättning eller å Allmänna försörjningsinrättningen aflidna personer (med undantag dock för lik, som anhöriga inom tre (3) dagar efter dödsfallet förklarar sig vilja bekosta begrafningen för); 3) andra inom stadens församlingar eller i dessas fattig- eller försörjningshus aflidna fattiga, hvilka »i lifstiden för fortsatt vanart och liderlighet sig utmärkt», och som sakna medel till sin begrafning eller efterlevande, som vilja bekosta densamma; 4) å allmänt sjukhus eller hospital döda personer samt s. k. oäkta barn (denna bestämmelse torde endast undantagsvis tillämpas); 5) i fängelse eller häkte döda individer (samma undantag som i punkt 2).

Från orter utanför Stockholm: 1) själfmördare samt afrättade individer från (vissa delar) af Stockholms och Nyköpings län; 2) aflidna fångar.

Uppsala anatomisal har rätt till följande lik från ett område af 7 mil från Uppsala (undantag Stockholm): 1) döda fångar; 2) döda tiggare; 3) själfmördare; och 4) afrättade individer.

Dessutom skall Uppsala erhålla hälften af det likmaterial, som i Stockholm anvisats till anatomiskt bruk.

Hvad anatomisalen i Lund angår, så har den rätt till följande lik: 1) alla oäkta barn, som blifvit mördade eller annars omkommit, så att

öfver dem fordras laglig besiktning och undersökning; 2) alla för gröfre brott häktade arrestanter, som dö i Malmö, Landskrona, Kristianstad eller på landet; 3) alla som blifvit hängda eller själfva afhändt sig lifvet; 4) alla kringstrykande tiggare, zigenare och tattare, som dö utom sin socken och sakna bevis om sitt ärendes laglighet.

Det område dessa stadganden gälla utgöres af Malmöhus län samt de orter inom Kristianstads län, som ligga inom tre mils afstånd från järnvägsstation.

Jag har förut framhållit, att bestämmelser, som till hufvudsaklig del ha sitt ursprung från en tid, som ligger så långt tillbaka som 1700-talet, icke längre kunna vara hvarken lämpliga eller nyttiga, äfven om de ännu tillgodose behofvet af anatomiskt undervisningsmaterial. Alderdomligheten i stadgandena framgår redan af den begränsade utsträckning af de distrikt, som äro tributskyldiga till de anatomiska institutionerna. Den tidens dåliga kommunikationer omöjliggjorde afsändandet af lik från mera aflägsna trakter, och därför tog man i stället inom det begränsade området nästan allt hvad som fanns att tillgå eller samtliga lik af *förbrytare*. I det fallet äro bestämmelserna för Lund synnerligen belysande. Förutom afrättade individer och affidna gröfre förbrytare eller för grofva brott häktade personer, gaf man anatomisalen rätt till *alla* själfmördares och vissa oäkta barns döda kroppar.

Den under äldre tider rådande omänskliga uppfattningen af den lefnadströtta människans gärning har med stigande humanitet och ökad förståelse af det mänskliga sjäslifvets komplicerade art fått vika för en annan, som i själfmördaren närmast ser den psykiskt öfverbelastade, hvilken ej af fri vilja, men i ett slags nödtvång skiljer sig från det enda vissa: lifvet, och går in i det stora okända: döden.

Denna utveckling bekämpades visserligen i det längsta af det kristna kärleksbudets officiella vantolkare: kyrkan och hennes män, men sent omsider måste äfven kyrkan böja sig för denna mera mänskliga och naturliga uppfattning af själfmordets art. Här i Sverige skedde detta genom lagen af den 18 december 1908, som annullerade det gamla, ur helvetestron framsprungna straffet: Jordfästning i stillhet för dem, som bära hand på sitt eget lif.

Enligt den allmänna meningen anses det innebära något vanhedrande för den döde, att kroppen underkastas dissektion, och utan att på något sätt instämma i denna allmänna mening, måste man dock medgifva, att det ligger något för känslan motbjudande i vissheten, att det dödliga af en kär anförvandt skall bit för bit skäras sönder och på detta sätt för-

skingras, utan att ens ett slutligt hopsamlade af den döda kroppen efter slutförd dissekering är möjlig. Och förr än den medicinska vetenskapens utöfvare, genom att efter döden öfverlämna sina kroppar till den vetenskaps tjänst, om hvars höga uppgift deras lufs verksamhet bör vara ett talande vittnesbörd, i handling sökt att bekämpa den härskande fördomen, torde det vara lönlöst att tala om det oriktiga i denna förskräckelse för öfverlämnande af döda anhörigas lik till de anatomiska institutionerna.

De nu gällande bestämmelserna angående tillgången till lik för den anatomiska undervisningen äro, som förut framhållits, långt ifrån enhetliga samt grundade på en förgången tids rättsuppfattning, som ställde själfmördaren i paritet med afrättade förbrytare och andra samhällets afskum. Detta har gjort, att så småningom ett rent godtycke utvecklats sig i fråga om dessa bestämmelsers tillämpning. Myndigheterna ha nämligen icke kunnat undgå att taga intryck af oviljan mot denna pietetslösa beslagsrätt till på visst sätt döda människor. Och liksom vördig prästerskapet — i sin långt drifna förmåga att kompromissa mellan världens och sin Herres anspråk — långt före ändringen af lagen angående jordfästning i stillhet vetat att skilja mellan berättigade och oberättigade själfmördare, hvilka förstnämnda bestodos jordfästning efter alla ritualens och prästkonstens regler, så ha äfven de världsliga myndigheterna haft förstånd att låta tillämpningen ske med en viss urskillnad. Härigenom har emellertid ett sådant förhållande uppstått, att likheten inför lagen fått ännu en hård knuff. Då en själfmördare tillhör antingen en förmögen eller på annat bättre sätt s. k. ansedd familj, är tvångsöfverföring till den anatomiska institutionen nästan undantagslöst något, som icke påyrkas. Dylika personers lik blifva — förmodligen af hänsyn till de efterlevandes känslor — på sedvanligt sätt och i vanlig ordning, utan att behöfva tjäna läkareutbildning som undersökningsmaterial, öfverlämnade i jordens sköte. Alla de åter, som icke varit nog förståndiga att välja sin familj inom samhällets mera uppsatta kretsar, men ändå fattats af leda vid lifvet, äro nästan lika undantagslöst hemfallna åt anatomiknifven. Vissa myndighetspersoner — naturligtvis de mindre begåfvade! — synas nämligen anse sig besitta laglig rätt att döma själfmördare till eller befria dem från anatomisalen. Ett färskt och drastiskt exempel på denna praxis vill jag här anföra:

I en skånsk stad hade i sistlidne december månad en i samhället bemärkt man tagit sig af daga genom hängning. Genom polismästarens i staden åtgörande undsluppo den dödes släktingar att afstå familjefaderns kropp till anatomisalens i Lund behof. Själfmördaren jordfästes i stället

under stora hedersbetygelser i stadens förnämsta kyrka. Kort därefter tog en annan af samhällets medlemmar, denna gång en obemärkt man, sitt lif på samma sätt som den förut omnämnde bemärkte personen. Äfven denne senare själfspilling hade släktingar, som gärna önskade sin anförvandt i jorden utan passerande af anatomisalen i Lund. De tyckte sig också ha prejudikat på en dylik begäran, då strax förut den rike mannens lik undgått detta öde. Stadens polismästare, till hvilken de vände sig, var dock denna gång af en annan uppfattning. Han afslog deras framställning och lät transportera liket till Lund.

Med anledning af detta polismästarens besynnerliga sätt att tillämpa gällande bestämmelser blef han föremål för angrepp i några tidningar, hvarpå han svarade med följande insändare i en af stadens tidningar, som jag återger ordagrant med uteslutande af namnen.

»Vissa myndighetspersoner behandla höga och låga olika.

Uti dagens nummer af tidningen — — — förekommer under ofvanstående rubrik en notis, riktad mot undertecknad för förment partiskhet och inkonsekvens vid handläggning af ett ärende rörande försändande till Lund af liket efter en person, som tagit sig af daga. Till bemötande af ifrågavarande framställning må det tillåtas mig att anföra följande:

Såsom allmän, genom lag fastslagen, bestämmelse gäller, att själfspillingar inom ett visst afstånd från Lund skola öfverlämnas till anatomisalen därstädes. Härifrån får göras undantag endast för det fall, att den, som förgjort sig själf, vid handlingens begående (för att härutinnan använda lagens eget uttryckssätt) »af sjukdom eller ålderdomssvaghet eller annan, utan egen skuld, iråkad förvirring saknat förståndets fulla bruk».

Af det anförda stadgandet framgår alltså uppenbart, att om sinnesförvirringen varit själföfvållad (och det är den ju tydligen, då någon exempelvis genom omåttligt förtärande af spritdrycker ödelagt sina själsförmögenheter), må icke något undantag från det allmänna, ofvan anförda stadgandet ifrågakomma.

Med uteslutande af i detta hänseende oväsentliga stycken hade läkarebetygen i de bägge fall, som omförmälas uti den ifrågavarande notisen, följande lydelse:

1) »I anledning däraf att — — — får jag — — — intyga att N. N. tagit sig själf af daga genom hängning och att detta skett under ett anfall af sinnesförvirring, hvilket etc.

Underskrift.

2) Då — — — framgår, får jag förklara, att N. N. i ett tillstånd af tillfällig sinnesförvirring orsakad af omåttligt förtärande af starka drycker beröfvat sig lifvet, hvilket etc.

Underskrift.»

Intyget nr 2 afsåg den person, hvars döda kropp genom polis-kammarens försorg blifvit försänd till Lund. Efter de nu i saken lämnade upplysningarna torde det emellertid för enhver vara tydligt, att jag därvid handlat icke af otillbörliga och klandervärda hänsyn, utan endast farit i öfverensstämmelse med gällande bestämmelser.

— — — den 13 januari 1910.

J. — P. —».

Hvad denne polisman anför till sin ursäkt är rena oriktigheter, ty några undantag gifvas ej, och allra minst af den minst sagdt konstiga natur, som han funnit för godt att söka krypa bakom.

En af de myndigheter, länsstyrelsen i Uppsala, som haft tillfälle att se litet närmare på de lidanden och sorger, som följa af ännu gällande bestämmelser om själfmördares öfverlämnande till anatomiskt bruk, har i skrifvelse af den 31 oktober 1907 begärt Kungl. Maj:ts ingripande. I sin skrifvelse i ärendet framhåller länsstyrelsen på tal om de rådande förhållandena: »Denna praxis ger emellertid ofta upphof till de mest upprörande scener. Den verkar såsom ett straff för själfmördarens familj. Det kan ock starkt sättas i fråga, huruvida länsstyrelsen äger befogenhet att mot vederbörande anhörigas bestridande öfverföra liket af en själfmördare till anatomisalen». Med anledning af denna länsstyrelsens i Uppsala skrifvelse har Kungl. Maj:t, enligt hvad jag gjort mig underrättad om, föranstaltat en utredning. Af de hittills hörda myndigheterna ha de medicinska ställt sig synnerligen tveksamma och afstyrka hvarje ändring, förrän betryggande åtgärder vidtagits för att på annat sätt tillförsäkra den anatomiska undervisningen dess behof af lik. Jag vill inte på något sätt klandra de medicinska fakulteterna för denna deras ståndpunkt, men af allt som i denna sak kan anföras framgår, att en ändring af de mer än hundraåriga stadgandena *måste* snarast möjligt vidtagas. Sedan blir det en annan sak att finna mindre anstötliga utvägar för att fylla den anatomiska undervisningens behof af döda människokroppar. Vägledande i detta fall torde kanske de finska bestämmelserna kunna anses vara, hvarför jag här återger kejsrerliga senatens kungörelse, som lyder:

»Till konsistorium vid kejserliga Alexanders universitet.

Med upphörande och sammanfattning af tidigare i ämnet gällande bestämmingar, har kejserliga senaten, på gjord underdånig framställning, vid i dag skedd föredragning funnit godt förordna, att kejserliga Alexanders universitet äger rätt att för de anatomiska dissektionsöfningarna erhålla döda kroppar efter:

1. Fångar, som aflida, medan de undergå dem ådömdt tukthus- eller ovillkorligt fängelsestraff;

2. Sådana medborgerligt förtroende saknande personer, hvilka efter åtnjuten kostnadsfri vård aflida uti Allm. Sjukhuset i Helsingfors eller länsjukhusen i landet;

3. Själfmördare och okända personer, som i landet aflida; samt

4. Personer, hvilka af kommun emottagits till full och ständig försörjning och hvilka jämväl vid tiden för sin död varit i åtnjutande af sådan.

I de uti 2, 3, 4 punkterna omnämnda fallen äfvensom i fråga om lik efter fångar, som aflida, medan de undergå dem ådömdt ovillkorligt fängelsestraff, äga likväl anförvandter eller eljest närstående personer rätt att inom två dagar efter dödsfallet i och för begrafning omhändertaga liket eller inom samma tid anhålla om detsammas begrafning på allmän bekostnad; ej heller må liket, ehuru för inbalsamering till anatomiska institutet insändt, till dissektion användas, innan en tid af fjorton dagar gått till ända, inom hvilken tid sagda anhöriga eller närstående personer äga sådan rätt, som här ofvan säges.

Mot vederbörandes i lifstiden uttryckligen uttalade vilja, hvilken, hvad beträffar tukthusfångar, bör vara förklarad för fängelsetjänsteman, vare förbjudet att öfverlämna dess döda kropp till dissektion».

Äfven andra utvägar för fyllande af likbehovvet kunna säkerligen utan anstötliga former vara att finna.

Frågan om ändring af bestämmelserna rörande tillgången till lik för den anatomiska undervisningen i Stockholm, Uppsala och Lund är, som förut framhållits, föremål för utredning, hvarför det kan synas öfverflödigt att påkalla Riksdagens uttalande i saken. Det torde emellertid icke kunna bestridas, att denna fråga är af så stor betydelse, både med hänsyn till den anatomiska undervisningen och dess ingripande i ett synnerligt ömtåligt förhållande, att dess slutliga ordnande är en angelägenhet, som kräfver Kungl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma beslut.»

Såsom motionären själf anfört, befinner sig frågan om ändrade bestämmelser rörande tillgång af lik för den anatomiska undervisningen

*Utskottets
yttrande.*

vid Sveriges medicinska läroanstalter redan under utredning. Den väcktes genom en underdånig hemställan från länsstyrelsen i Uppsala, daterad 31 okt. 1907, hvori länsstyrelsen vänder sig mot en del nu gällande bestämmelser på detta område såsom föråldrade och begär nya anordningar i enlighet med den uppfattning, som länsstyrelsen i sin skrifvelse utvecklar. Denna hemställan blef af Kungl. Maj:t omedelbart remitterad till universitetskanslern, som infortrade yttranden af de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund samt Karolinska institutets lärarkollegium. De tre läroanstalternas yttranden inkommo till kanslern under 1908 och 1909, och kanslern själf afgaf sitt utlåtande till Kungl. Maj:t den 1 april 1909. Därefter hänvisades frågan till fortsatt utredning af Medicinalstyrelsen, under hvars behandling den nu ligger.

I likhet med motionären anser utskottet, att denna omständighet icke bör hindra Riksdagen att nu uttala sig. Den sak, som det här gäller, nämligen förfogandet öfver döda människors kroppar för den medicinska undervisningens behof, är i våra dagar så ömtålig och kan i vissa fall så kännbart ingripa i hvad man numera betraktar såsom det enskilda lifvets helgd, att Riksdagen svårligen bör förmenas att därutinnan hafva sitt ord med. Men visserligen är utskottet på samma gång af den mening, att Riksdagen i så fall bör inskränka sig till vissa hufvudfrågor af mera principiell natur och icke ingå i någon detaljpröfning af de många grannliga ämnen, som härmed äro förknippade.

Utskottet vill först fullständigt instämna i det erkännande, hvarmed motionären börjar sin framställning, nämligen att den medicinska vetenskapen och läkarutbildningen oafvisligt behöfva ett tillräckligt dissektionsmaterial. Detta kraf är af så grundläggande betydelse, att hvarje revidering af de gällande bestämmelserna måste otvetydigt utgå från detsamma. Samtliga de yttranden, som på grund af remissen från Kungl. Maj:t blifvit afgifna, hafva med skärpa betonat detta. Medicinska fakulteten i Uppsala framhåller, att den blifvande läkaren måste genom dissektion inhämta kunskap om människokroppen och att för sådan dissektion tillräcklig tillgång af likmaterial måste finnas, fakulteten i Lund och Karolinska institutets lärarekollegium instämna helt och hållet häruti, och universitetskanslern konstaterar i öfverensstämmelse härmed, att anatomisalsstudiet af människokroppens byggnad utgör den grundval, hvarpå hela läkarutbildningen hvilar. Det är uppenbart, att denna grundval ej får äfventyras.

△ andra sidan synes det utskottet obestridligt, att de bestämmelser angående sättet att anskaffa behöfligt dissektionsmaterial, som nu finnas i Sverige, äro i viktiga punkter föråldrade.

Motionären har antydt, huru dessa bestämmelser finnas nedlagda i en serie af kungliga bref och andra förordningar, som sträcka sig tillbaka ända till förra hälften af 1700-talet, och som i regel blifvit utfärdade särskildt för hvar och en af de tre anatomiska institutionerna i Uppsala, Stockholm och Lund. Bestämmelserna finnas nu sammanförda i en tryckt samling (utg. af A. Key-Åberg, Stockholm 1889), men de äro, genom sin tillkomst en efter annan under loppet af ett och ett halft århundrade, betydligt invecklade, hafva i en del punkter upphört att tillämpas och lämna i andra delar rum för osäkerhet därom, huru långt förordningarnas bokstaf kan följas. Det är karakteristiskt, att den nyss anförde utgifvaren af de samlade förordningarna nödgas, efter att hafva aftryckt dessas lydelse, göra en sammanfattande öfversikt öfver det innehåll, som numera befinner sig i tillämpning, särskildt för hvar och en af de tre anatomiska institutionerna, och att han formulerar denna sammanfattning mycket försiktigt, såsom resultatet af en formlig historisk undersökning. Det heter: »Det likmaterial, hvarpå den anatomiska institutionen vid Karolinska institutet med stöd af gällande bestämmelser kan göra anspråk, torde för närvarande utgöras af» etc., och på liknande sätt äfven för institutionerna i Uppsala och Lund. Hvad motionären meddelar om de tre anatomisalar- nas rätt till likmaterial är ett förkortadt sammandrag, icke af bestämmelserna själfva utan af det resultat, hvartill den nämnda utgifvaren sålunda kommit i sin undersökning. Redan detta förhållande, att bestämmelserna äro så splittrade, svåröfverskådliga och delvis osäkra, synes i och för sig utgöra skäl nog att företaga en revision.

Härtill kommer, att de äldre och grundläggande förordningarna äro byggda på rent yttre förutsättningar, som numera blifvit fullständigt förändrade. Motionären har påpekat, huru detta särskildt framträder i begränsningen af de distrikt, som aflämna vissa kategorier af lik till institutionerna. Så har anatomisalen i Stockholm för flertalet kategorier sitt område inskränkt antingen till staden själf eller till Stockholms län (med undantag för den del, som enligt det följande faller inom Uppsala-institutionens distrikt) samt Nyköpings län; Uppsalainstitutionen har för flertalet kategorier ett område, omfattande staden Uppsala samt sju mils omkrets (staden Stockholm undantagen); anatomisalen i Lund är inskränkt till Malmöhus län och de orter inom Kristianstads län, hvilka ligga inom tre mils afstånd från järnvägsstation. Bland alla de kategorier af lik, som tilldelats institutionerna, är det endast en enda, nämligen vissa fångar, som tagas från större delen af riket, på grund af förfoganden,

som blifvit träffade under 1880-talet. Motionären påvisar med rätta, att denna begränsning af distrikten, som var naturlig under äldre tiders dåliga kommunikationer, nu blifvit i hufvudsak meningslös, och äfven för en omläggning i detta afseende kräfvades följaktligen en revision.

Det afgörande skälet för motionärens framställning är emellertid, att bestämmelserna om liks aflämnande till anatomisalarna också på annat sätt blifvit föråldrade, i det att de till vissa viktiga delar stå i strid med nutida åskådning. Af denna art äro bestämmelserna, att »oäkta barns» döda kroppar skulle utlämnas, för Uppsala och Stockholm utan undantag, för Lund — hvars förordning i denna punkt är af senare datum — i de fall, då sådana barn blifvit mördade eller annars omkommit på sådant sätt, att å dem fordras laglig besiktning och undersökning. Hela detta förfogande tycks i praktiken hafva visat sig ohållbart, för Uppsala och Stockholm sannolikt redan tidigt, för Lunds del i hvarje fall under senare tid; i den tabell öfver liktillgången vid Lunds anatomisal, som medicinska fakulteten bilagt sitt ofvan anförda utlåtande, finnes denna kategori icke representerad. Men framför allt vänder sig motionären mot ett annat stadgande, som också i praktiken spelar en helt annan roll: det om alla själfmördares hemfallande till anatomisalen. Detta stadgande finnes för alla tre institutionerna, om också begränsadt till de särskilda distrikt, som lagts under hvar och en af dem. Till anatomisalen i Stockholm skola aflämnas själfspillingar från Stockholms län (undantag för sju miles omkrets kring Uppsala) och Nyköpings län, till anatomisalen i Uppsala sådana från Uppsala med kringliggande trakt inom sju miles omkrets, till anatomisalen i Lund själfspillingar från Malmöhus och Kristianstads län. Det är uppenbarligen i hufvudsak för att vinna rättelse i dessa bestämmelser, som motionärens framställning tillkommit. Det var också de, som framkallade Uppsala länsstyrelses ingripande i frågan.

Angående tillämpningen af dessa förfoganden öfver själfspillingarnas kroppar föreligga hitintills icke fullt klara och allsidiga upplysningar. I praxis synes den kategoriska föreskriften, att *alla* själfspillingar skulle inlevereras, numera inom alla tre distrikten vara mer eller mindre modifierad. Såsom framgår af de exempel, motionären omnämner, har man därvid under senare tid tagit hänsyn till vissa regler angående själfspillingars begrafning, hvilka infördes i lagen af 1894, och enligt hvilka »jordfästning i stillhet» — dittills regel för alla själfspillingar — icke behöfdes, om själfmordet skett i sinnesförvirring, som icke var själföfvallad. Man har tillämpat denna regel analogivis också i fråga om de anatomiska institutionernas rätt till själfmördares döda kropp: i fall den dödes

anhöriga genom läkares intyg styrkt, att själfmordet skett under icke själföfvållad sinnesförvirring, har anatomisalen icke gjort anspråk på liket. Denna öfverflyttning af åtskillnaden mellan olika kategorier af själfspillingar från bestämmelserna om begrafningssättet till reglerna för anatomisalens anspråk är i och för sig ett tecken till att dessa senare regler visat sig omöjliga att bokstafligen uppehålla. Men genom den ändring, som lagen om jordfästning undergick 1908, är äfven grunden för en dylik åtskillnad mellan olika kategorier af själfspillingar undanryckt. Den nya lagen upphäfver helt och hållet jordfästningen i stillhet för själfmördare — utom i fråga om förbrytare —; någon skillnad mellan dem, som tagit sitt lif i öfvållad sinnesförvirring, och de öfriga, finnes ej längre där. Det lär svåriligen kunna förnekas, att detta måste komma också den uppställda skillnaden i fråga om själfspillingarnas öfverlämnande till anatomisalarna att sväfva i luften. Kvar stå endast de gamla, oinskränkta bestämmelserna, som röra *alla* själfmördare; och huru långt dessa tillämpas, beror endast af vederbörande myndigheter, så väl de medicinska som polismyndigheterna. Motionären gör gällande, att på så sätt ett rent godtycke utvecklat sig i denna tillämpning och att särskildt likheten inför lagen ej blifvit upprätthållen, i det att själfspillingar af de högre klasserna nästan undantagslöst undgå anatomisalen, medan sådana af lägre klasser nästan lika undantagslöst inkrävas.

Utskottet har icke kunnat ingå på någon pröfning af denna ömtåliga fråga, och detta har ej heller för utskottets ståndpunkt i hufvudsaken varit erforderligt. Så mycket har i hvarje fall synts utskottet uppenbart, att de gamla föreskrifterna om öfverlämnande af *alla* själfmördare såsom sådana till anatomisalen blifvit ohållbara. Den modifikation i tillämpningen, som anknöt sig till 1894 års lag om jordfästning i stillhet, visade tydligt, att man ansåg en viss motsvarighet naturlig mellan bestämmelserna om själfspillingars begrafning och reglerna för deras öfverlämnande till anatomisalen. Endast de, som måste begrafvas i stillhet, behöfde införas till institutionerna. Nu är begrafningen i stillhet såsom regel afskaffad för *alla* själfmördare; konsekvensen bör då fordra, att också föreskriften om deras öfverlämnande till anatomisalen såsom regel försvinner. Bakom den nya jordfästningslagen ligger, såsom motionären med rätta påvisat, en mildare åskådning från samhällets sida af den lefnadströttes förtviflade handling. Men med denna mildare åskådning låter sig ej heller förenas de regler för disponerandet öfver en själfspillings kropp, som alltjämt bestå. Uppsala länsstyrelse talade redan 1907 om de konflikter, som kunde uppkomma vid tillämpningen af dessa regler, kon-

flikter mellan anatomisalens anspråk och själfmördarens familj. Det är uppenbart, att sådana konflikter måste för framtiden bli allt sannolikare, tills de gamla föreskrifterna försvinna.

Utskottet förmenar alltså, att den viktigaste reella förändring, som bör ske vid revisionen af nu gällande bestämmelser om tillgång af lik för den anatomiska undervisningen, bör blifva den, att reglerna om själfmördares ovillkorliga öfverlämnande upphäfvast.

Af de yttranden, som afgifvits från de medicinska läroanstalterna och universitetskansleren, framgår, att dessa myndigheter icke heller ställt sig direkt afvisande mot en sådan förändring. Medicinska fakulteten i Uppsala afstyrker bestämdt, att de hittillsvarande cirkulär, som röra Uppsala anatomisal, upphäfvast, »utan att genom andra ändamålsenliga bestämmelser undervisningens behof samtidigt blifva behörigen tryggade»; i formuleringen torde ligga, att om blott sistnämnda villkor uppfylles, fakulteten icke fasthåller vid nuvarande ordning i och för sig. Fakulteten i Lund och Karolinska institutets lärarekollegium uttala sig på samma sätt, och universitetskanslerens yttrande är likaså villkorligt: han afstyrker hvarje förändring, »innan en tillfredsställande utredning blifvit åvägabragt i fråga om på hvilket sätt, med eventuellt ändrade föreskrifter i ämnet, omförmälda, för den medicinska undervisningen oafvisliga kraf skall kunna fullt nöjaktigt tillgodoses». Utskottet, som ofvan angifvit sitt fulla erkännande af dessa den medicinska undervisningens kraf, finner sålunda, att frågan torde komma att reduceras därhän: kan nytt likmaterial anskaffas, som ersätter det, hvilket skulle förloras med upphäfvandet af nu gällande bestämmelser i fråga om själfmördare?

Det kan icke vara utskottets uppgift att härutinnan prestera någon utredning. Denna tillkommer de myndigheter, som på Kungl. Maj:ts föranstaltande fått saken till behandling. Utskottet har emellertid funnit, att hittills föreliggande uttalanden visserligen icke synas gifva full klarhet om storleken af den brist, som genom upphäfvande af regeln om alla själfmördares öfverlämnande skulle uppstå, men att dock knappast anledning finnes att befara, att bristen skulle blifva omöjlig att fylla. Störst blefve den för Lund, som enligt den statistik, hvilken bifogats fakultetens yttrande, åtminstone under senare tid fått den alldeles öfvervägande delen af sitt likmaterial just från denna kategori, ett förhållande som åter i sin mån kan förklara, att myndigheterna inom Lunds distrikt kanske strängare än inom de båda andra söka infordra densamma. Jämförelsevis vida mindre roll spelar kategorien själfspillingar, enligt hvad utskottet erfarit, för Stockholm och Uppsala, hvadan bristen här blefve mindre betydande.

Om de resurser, som kunna finnas att fylla totalbristen och skapa en tillfredsställande tillgång för alla tre anatomisalarna, vill utskottet endast anmärka, att sådana efter allt att döma äro att söka i en utsträckning af vissa bestämmelser, som nu gälla för endast begränsade områden, till hela landet eller de delar däraf, som äga tillräckligt goda kommunikationer med de tre medicinska läroanstalterna.

Motionären har, för att gifva ett exempel på moderna bestämmelser på detta område, aftryckt den nyss utfärdade kungörelsen för Finland. Utskottet vill tillägga, att också i Norge för några år sedan tillförseln af lik till anatomisalen (i Kristiania) reglerats, nämligen i princip genom en lag af 20 maj 1899, till hvilken lag sedan fogats mera detaljerade föreskrifter genom en kunglig resolution af 29 maj 1901. Lagen är synnerligen kortfattad. Den bestämmer, att till den anatomiska undervisningen kunna infordras alla de »i det offentlige Varetægt værende lig», för hvilkas begrafning icke drages försorg genom den dödes anhöriga; dock att förbud kan inläggas af efterlevande make, trolofvad, släkting i rätt upp- eller nedstigande led samt syskon. Med »i det offentlige Varetægt værende lig» menas alla, som aflida inom någon statens eller kommunens anstalt, vare sig fängelse eller fattighus, sjukhus o. d. Till denna hufvudbestämelse är fogadt ett tillägg: att personer också kunna själfva under lifstiden förordna om öfverlämnande af sin döda kropp. Åtskilligt är gemensamt för dessa norska regler och de af motionären citerade finska och torde antyda den riktning, i hvilken också revisionen i Sverige väl får gå; så den geografiska utsträckningen af anatomisalarnas kraf öfver hela landet, så också omfattningen af dessa kraf, som innesluta både fängelser, sjukhus och fattiggårdar. I båda framträder också den principen, att anhöriga äga att förhindra den dödas utlämnande till dissektion och uttaga hans kropp till begrafning. Principen finnes redan för de flesta kategorier tillämpad i Sverige och måste utan tvifvel blifva allmän; det är just de anhörigas känslor, till hvilka hänsyn i dylika fall bör tagas. Men i enskildheter kan denna princip sedan tänkas fixerad på olika sätt, såsom också framgår af olikheter mellan Norges och Finlands bestämmelser. Uppenbarligen blir därvid angeläget ej mindre att på något sätt bestämma begreppet anhörig, än också att med omtanke begränsa den tid, inom hvilken anhörigas anspråk skola göras gällande. I allmänhet gäller naturligtvis i fråga om de lärdomar, som kunna hämtas från grannländerna, att vederbörlig hänsyn måste tagas äfven till de erfarenheter, som man där vunnit vid den faktiska tillämpningen af de nya föreskrifterna. Det lär icke vara uteslutet, att därvidlag ej enbart fördelar utan äfven olägenheter

yppat sig, och att de nya svenska anordningarna måste söka undvika dessa senare genom större eller mindre enskilda afvikelser från de norska och finska.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motionärens yrkande, hemställa,

att Andra kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter slutförd utredning låta utarbета nya, med nutida åskådning såväl som med den medicinska undervisningens kraf öfverensstämmande bestämmelser rörande tillgången af lik för den anatomiska undervisningen i Stockholm, Uppsala och Lund samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Stockholm 15 mars 1910.

Å utskottets vägnar:

NILS EDÉN.
